

Petr Luňák

UČENCI

DOKOŘÁN

Petr Luňák

UČENCI

© Petr Luňák, 2019

Cover © Kateřina Sušková, 2019

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání v českém jazyce (první elektronické).

Odpovědný redaktor Marek Pečenka.

Redakce Tereza Kodlová.

Obálka (s použitím s použitím ilustrace Kateřiny Suškové),
grafická úprava, sazba a konverze do elektronické verze Michal Puhač.

Vydalo v roce 2020 nakladatelství Dokořán, s. r. o.,

Holečkova 9, Praha 5, dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,

jako svou 1056. publikaci (329. elektronická).

ISBN 978-80-7363-994-5

Petr Luňák
UČENCI

AKADEMICKÁ GROTESKA

DOKOŘÁN

„Náhoda pomáhá těm, kteří jsou na ni připraveni.“

Blaise Pascal

KAPITOLA 1

„Tak dobře, měj se fajn,“ Richard položil sluchátko pevně srozuměn, že je po všem, přesněji řečeno po intimním vztahu, který téměř rok udržoval a tajil před ostatními z nepříjemného pocitu, že se podílí na takovém klišé, jako je poměr vyučujícího se studentkou. Příčinou rozchodu, jak byl právě ujištěn, nebyl nikdo jiný na obzoru, ale nejspíše skutečnost, že jeho partnerka nedávno dostudovala a se zveřejněním celé věci začalo zakázané ovoce chutnat jako obyčejné sladké jablko.

Nebude se teď pouštět do žádných nových dobrodružství a ještě hlouběji se ponoří do studia problematiky kontrafaktuálních otázek, začínajících pro jedny zrádným, pro jiné nevyhnutelným „co kdyby“. Bude ještě hlouběji zkoumat, jak nejenom osudy jednotlivců, ale i celého lidstva často díky na první pohled zcela okrajové, ba nahodilé události nabraly zcela jiný směr. Kdyby si arcivévoda František Ferdinand z lásky nevynutil morganatický sňatek s hraběnkou Chotkovou, nemusel s ní třeba vymetat každou vojenskou slávu, aby se jí tam dostávalo poct stejných, jako kdyby byla skutečnou arcivévodkyní. Kdyby ji tolik nemiloval, nejel by možná do Sarajeva a k celé sérii tragédií vůbec nemuselo dojít.

Jemu samotnému se velké city za poslední léta našťěstí systematicky vyhýbají, není to asi nic pro učence jako on. Vždyť i naplněný akademický život má své nesporné klady. Kromě znalostí a historických anekdot, kterými občas někoho ohromí nebo pobaví, také

každodenní kontakt se studenty, či spíše studentkami a občasně konference doma i v zahraničí, kde si mladí odborníci vyměňují zkušenosti. Pověsti mladého, nadějného a potenciálně brilantního učence si užívá, i když dobře ví, že tak kdysi začínali i staří, neúspěšní a blázniví. Ale ta doba je ještě daleko.

Nervozitu zatím pociťuje především při pohledu na nesnesitelně tlusté knihy, které ještě bude muset přečíst a jež zřejmě vznikly proto, aby znesnadnily výstup na akademický Olymp budoucím adeptům vědy, obzvláště v oblasti kontrafaktuální historie, od nichž se očekávalo, že než začnou sami publikovat, budou muset přečíst vše, co bylo dosud o tomto tématu napsáno. Ti na vrcholu se zatím bavili házením objemných balvanů na hlavy nešťastníků, kteří se na něj teprve škrábali s nepochopitelnou ambicí psát nevyhnutelně ještě tlustší knihy. Z ohledu na ostatní proto Richard se svým prvním svazkem zatím nespěchá a začíná nenápadnými obálky v jejich univerzitním sborníku, které propadají vcelku nepovšimnuty jak odbornou, tak širší veřejností. Sám byl spíše v táboře odpůrců kontrafaktuálu.

Podíval se na hodinky. Do konce konzultačních hodin zbývalo dvacet minut a neočekával, že by se za tu dobu stalo něco převratného. Začal číst hodnotící formuláře, kterými se na konci každého semestru mstili studenti svým pedagogům za skutečná i domnělá příkoří. Dozvěděl se z nich, že je ve své argumentaci buď příliš despotický, nebo naopak nepřesvědčivě měkký. V jednom se ale studenti, vesměs hrdí pravičáci, shodovali: dějiny prý přednáší doktor Richard Míča z krajně levicové perspektivy, z čehož ho usvědčuje jeho kritický postoj k Pinochetovým zločinům proti lidskosti v Chile a tendence zlehčovat význam diktátorových reforem penzijního systému, z kterých by se mělo prý poučit i současné a budoucí Česko-Slovensko. Jeden takový nespokojenec se během se-

mestru dokonce dožadoval po vedení fakulty, aby Richarda, který se právě zmínil o pozitivní roli sociální demokracie v 19. století, zbavil výuky, protože kdo má zapotřebí dva roky po revoluci poslouchat komunistické lži?

Učí opravdu rád, i když radost mu uplynulý semestr kazil předmět s názvem Současná politická ekonomie. Snažil se z této povinnosti nejdřív vymanit, ale pověřený ředitel institutu Sladký mu kolegiálním tónem, který ukončil jakoukoli diskusi, vysvětlil, že „historik musí být v dnešní době schopen odučit úplně všechno“. A tak se potýkal se zcela cizí látkou a nikdy si v debatě se studenty nebyl zcela jist, zda se základní spis Friedricha von Hayeka, který měli jeho žáci dopodrobna prostudovaný, nazývá *Cesta z otroctví* nebo *do otroctví*. O současných politicko-ekonomických otázkách střídal moudrá slova z vystoupení ministra financí a na dotazy studentů často odpovídal v duchu myšlenek tohoto velkého muže: stát má být štíhlý a silný, nikoli tlustý a slabý, případně že „small is beautiful“. Za svůj obzvláště vydařený kousek považoval odpověď na otázku ohledně špinavých peněz, kdy výjimečně necitoval ministra financí, ale slavného vídeňského komika 19. století Johanna Nestroye: „Peníze můžou být čisté nebo špinavé, ale hlavně je jich vždycky žalostně málo.“

Nalistoval si ve formulářích hodnocení na adresu Sladkého. Ten byl podle studentů starou strukturou a jeho diskursivní přednášky o myšlení v souvislostech by prý mohly sloužit jako léčba proti nespavosti. A prý se „tváří, jako kdyby snědl Šalamounovo lejno“. Anonymní pisatel se poučil z minulého semestru, kdy metaforu použil v autentičtější podobě, a poskytl tak Sladkému snadnou záminku odpálkovat tento a všechny další kritické komentáře, protože s hulváty se tu přece bavit nebudeme...

Ozvalo se zaklepaní na dveře. „Vstupte,“ nasadil Richard co nejpřísnější obličej v očekávání studenta, který se přišel dožadovat ještě jednoho opravného termínu. Ve dveřích se ale objevil obličej sekretářky katedry, paní Mokré, která Richardovi trochu komisičně sdělila, že má návštěvu a že ji prozatím usadila v ředitelské kanceláři.

„O koho jde?“

„Je to ten divný pán, co už tady byl minulý týden. Prý se domluvil s panem ředitelem Sladkým, že za vámi přijde. Asi vám to Sladký zapomněl říci.“

Sekretářka uvedla Richarda do ředitelské pracovny, kde seděl nevelký, asi sedmdesátiletý muž, který nebyl v pravém slova smyslu starcem. Každého musela nejprve upoutat jeho hlava, holý, extrémně pravidelný útvar s věnečkem vlasů od jedné skráně přes temeno k druhé. Jeho rysy byly pravidelné a svým způsobem měkké, kdyby nebylo očí, které se zpod hustého rozčuchaného obočí draly na svět. Výrazné, těkavé, ale zároveň podivně vodové jako zamrzlý rybník při první oblevě. Na Richardův příchod nijak viditelně nezareagoval, ba ani nepovstal.

Představil se jménem Straka a bez okolků se pustil do řeči, která jako by neměla konce ani začátku a vlastně začala ještě předtím, než se Richard objevil. Je profesorem na jakési univerzitě v hlavním městě Spojených států. Teď po revoluci občas tráví čas v Praze, kde se narodil, a má pocit, že téhle zemi něco dluží, i když ona taky něco dluží jemu. Letos v létě se během své poslední cesty seznámil s členem jisté politické strany, jakýmsi inženýrem Tá-flem. Ten ho prý požádal, aby mu pomohl se zahraničněpolitickou koncepcí pro jeho nadcházející kandidaturu do poslanecké sněmovny. Kniha, která tak vznikla z úvah na toto téma,

je hotova k publikaci. Rád by se domluvil na možnosti vydat spis v univerzitním nakladatelství, a proto na Táflovu radu kontaktoval ředitele Sladkého. Oba se znají snad ještě ze střední školy.

„Ten zájem o mou práci ze strany aktivního politika mě příjemně překvapil, přiznám se,“ svěřoval se Straka. „Celý život vydávám knihy, ale jaksi pro budoucí generace, protože vím, že to všechno, co tam je, jednou někdo objeví. Ale jistě je lepší, když to objeví hned teď, to si nezastříjeme...“

Nečekaje na Richardovu reakci vyňal z aktovky černé kartonové desky převázané bílou tkanicí. „Tady je rukopis. Je pojat jako rozhovory s fiktivním novinářem. Povedly se, ale přece jen v Čechách už dlouhá léta nežijí, tak bych potřeboval, aby se na text někdo podíval, hlavně z jazykového hlediska, než půjde do nakladatelství. Moc myslím potřebovat nebude.“

„A jak jste přišel na mě?“

„Doporučil mi vás Sladký. Tedy, on mi nejdříve doporučil jakéhosi Kutílka, u kterého se ukázalo, že na věc nestačí. Z nepochopení navrhl spoustu změn, a dokonce měl tu troufalost, že je vpisoval do rukopisu, našťěstí tužkou. Celé odpoledne jsem to gumoval.“

„Vaše a Sladkého důvěra je mi ctí, ale nejsem si jist, jestli je v mých silách vám pomoci,“ hrál Richard hru na zdrženou, jakkoli ho potěšilo příkré odsouzení intelektuálních schopností Sladkého šplhouna Kutílka.

„Ale jděte,“ chlácholil ho Straka. „Je to celé podáno velmi přístupnou formou, která mi sice není úplně vlastní, ale chápu, že člověk musí určité kompromisy udělat. Jsem přesvědčen, že to celé přečtete během jednoho odpoledne.“

„Jaký je zamýšlený titul té vaší knihy?“ otázal se Richard.

„Původně jsem měl na mysli něco jako *Na tělo*. Jako otázky na tělo. Nakonec jsem se však rozhodl pro *Rovnou k věci*. Ale rád bych vás trochu opravil. Není to tak úplně moje kniha...“

„Nerozumím,“ přiznal Richard.

„Porozumíte, až dočtete,“ odpověděl Straka věcně.

Richard otevřel Strakovy desky, prolistoval objemný svazek a pak se začel do prvních vět asi padesátistránkové předmluvy: *Pochopení minulosti nespočívá v probírání se nahromaděnými fakty, ale v pohledu na minulé děje jako na pokus o sebenaplňování jednotlivých protagonistů. Přístup k pochopení pozemského dramatu každého národa, ale i jednotlivce nemusí být tedy primárně analytický nebo kritický, ale především se musí snažit dobrat pravdy prostřednictvím sebeidentifikace a empatie. A to z toho důvodu, že jediné platná kritika minulosti spočívá v protikladu mezi tím, co je nebo bylo, a tím, co mohlo být, ale není.*

„Jak vědět, co mohlo být a není?“ uvažoval nad smyslem textu, který k němu – pravda přes určitou komplikovanost hraničící s nesrozumitelností – silně promlouval. Návštěvník se mezi tím zvedl k odchodu, aniž by se slovem zmínil, kdy a jak se ozve, nebo zda by měl být čas a energie, kterou Richard bude věnovat jeho spisu, nějakým způsobem odměněn, či dokonce honorován.

„Ještě jednu věc jsem vám zapomněl říci,“ obrátil se pojednou, jako by vycítil tok Richardových myšlenek. „Byl jsem pověřen vedením naší školy, abych se za své cesty poohlédl po vhodných kandidátech na studijní stáž k nám na univerzitu.“

„Koho přesně hledáte?“ ožil Richard. Hlavou mu proběhl blesk myšlenek, v jehož světle se objevila cizokrajná tvář té, kterou před lety ztratil z dohledu a která snad pořád někde za oceánem žije. Hledání záminek, jak se ze Strakova úkolu vykroutit, vystřídal proud kontrafaktuálního uvažování. Kdyby tehdy před lety...

„Ještě nevím, výběr je čistě na mně a kritéria jsem si ještě nedefinoval. Vše záleží na okolnostech,“ pohlédl Straka nepřítomně na černé desky. „Tedy na shledanou.“

Konzultační hodiny skončily. Richard se ještě na sekretariátu ujistil, že ho mezitím nikdo nehledal v jeho kabinetě a volným krokem se vydal na nádraží.

Pohlédl z okna vlakové soupravy, která líně vjížděla do města, kde se před šestadvaceti lety narodil. Míjeli strojírenský závod, který ještě nedávno poskytoval pracovní místa podstatné části místního obyvatelstva, včetně jeho otce. Továrna se teď pohybovala na pokraji krachu, před níž ji měla zachránit chystaná privatizace.

Vystoupil z vlaku a za čtvrt hodiny došel k panelovému domu, kde s rodiči sdílel třípokojový byt. Doma byla jen matka a hned se mu začala svěřovat se svými obavami z nedávných frenetických aktivit Richardova otce, jakkoli o nich nevěděla nic určitějšího.

„Čeká na tebe, prý víš kde. Mně to říct nechtěl. A vůbec se mi tyhle jeho tajnosti nelíbí, abych pravdu řekla. Nekouká z toho vůbec nic dobrého.“

Vyšel z domu a kráčet volným krokem hlavní a v podstatě jedinou skutečnou ulicí svého rodného města. Začalo krápat a Richard zrychlil krok. Krápání přešlo v jednu chvíli v příjemné mrholení a Richard naopak zpomalil; když začalo pršet hustěji, schovával se ve vchodech jednotlivých zavřených obchodů a prohlížel si výlohy. Ve výkladu módního butiku Hanka, růžově navoňené drogerie Ina a Pohřební služby Lapáček neshledal nic hodného pozornosti, až došel k výkladní skříni nedávno otevřeného

a bezejmenného obchodu s koupelnovým vybavením. Tam byl jediným vystaveným artiklem velký bílý klozet se zvednutým prkénkem, čekající na svého, podle všeho mužského uživatele. Při bližším pohledu zjistil, že okraj i vnitřek porcelánové mísy je pokryt papírovými lístečky poskládanými v iluzi víru, který se vytvořil v důsledku použití splachovacího mechanismu a lístečky jako by se užuž chystaly zmizet kdesi v útrokách městské kanalizace. Při ještě bližším pohledu zjistil, že papírky obsahují nabídku služeb firmy Elektro-Míča, která je tu prý pro každého.

Byl překvapen, protože měl za to, že jejich rodinná firma už činnost definitivně ukončila, jak mu před časem tvrdil její zakladatel, Richardův otec. Zhruba před rokem, po odchodu z krachujících strojíren si tatínek vzpomněl, že se před třiceti lety vyučil radiomechanikem, a uvědomil si, že mu jako střednímu technickému kádru chyběla ke štěstí právě jemná manuální práce. Po několika prvních zakázkách pro firmu Elektro-Míča ale zjistil, že technický pokrok od dob, kdy se vyučil a zakončil večerní průmyslovku, mu plánovaný kariérní obrat komplikuje. V rádiových přijímačích marně hledal dřevěnou ozvučnou desku a v televizních přijímačích bylo mnohem méně elektronových lamp, než si pamatoval. Dvě opravené žehličky, jejichž majitelé mu nikdy nezaplatili, na úspěšnou živnost nestačily. „Já na tuhle dobu nejsem stavěnej,“ zoufal si Míča starší. Nedávno ale naznačoval, že má nějaký plán, ale podrobnosti si chce zatím nechat pro sebe. Jen by potřeboval, aby ho Richard na nějakou dobu založil asi patnácti tisíci korun.

Přestalo definitivně pršet a Richard byl skoro v centru města, kde se měli podle předchozí neurčité domluvy sejít v místní parádní restauraci. Předpokládal, že důvodem jejich setkání je utajit půjčku před matkou. V hlavním sále restaurace otce nenašel,

a tak ho lehce koketní servírce popsal. Vyzývavou chůzí ho zavedla k jednomu ze salóneků, kde seděl u stolu otec s rozloženou spoustou papírů. Richardovi se od něho dostalo přátelského poplácání po rameni. Byl nezvykle pečlivě, téměř svátečně oblečen a čerstvě oholen.

„Objednal jsem salónek, abychom měli klid,“ vysvětloval weltmansky. Usadili se v polstrovaných křeslech. Otec se dlouze, téměř dojatě na Richarda podíval a dal si doušek ze sklenice whisky před sebou. Od Richarda vzal patnáct tisícikorun v obálce a slíbil mu, že peníze nepoužije na uhrazení zálohy na koupi nemovitosti, či spíše barabizny, kterou nedávno navštívili v městské tovární čtvrti jako budoucí centrum otcových podnikatelských aktivit.

„Co si dáš?“

„Asi nic.“

„Dej si, je to na mě. Slečno, ještě dvakrát totéž,“ houkl otec na servírku, která se objevila ve dveřích.

„Myslím, že až tohle celé skončíme, budu se ti konečně moci podívat do očí,“ dodal po chvíli slavnostně.

„Tati, neber to tak vážně, já ti ty peníze rád půjčím. Až budeš mít, tak mi je vrátíš.“

„I s úroky, hochu.“

„Už se o tom nebavme.“

„A zrovna tak se budeš moci podívat do očí i ty svým dětem,“ nenechal se otec odradit.

„Já žádné děti, pokud vím, nemám.“

„Myslím v budoucnu.“

„Dobře, tak už půjdeme domů, co říkáš?“

„Počkej. Musím ti řadu věcí vysvětlit.“

Rodinu Míčovu podle otce potkalo velké štěstí, protože se ocitla na krůček blízko k privatizaci kdysi kvetoucího strojíren-

ského podniku, který navzdory současným problémům čekají jen světlé zítřky. Původní privatizační skupina manažerů, která si na místní strojírenské závody dělala zálsk, prý nakonec nesehnala úvěr a možnost privatizovat by přenechala jiné skupině někdejších zaměstnanců podniku za pakatel 20 milionů korun, přirozeně jako přílepek ke čtvrtmiliardě, které je třeba na vlastní privatizaci.

„To je skutečně šance,“ řekl nevěřičně Richard. „Ale pořád nechápu, jak to souvisí s námi? Ty jsi snad v jedné z těch podvodnických part?“

„Zatím ani v jedné, ale když se to povede, tak budeme v té druhé skupině. Ale musí se to hrát chytře a tvrdě. A nejsou to žádní podvodníci. Je tam Míra, toho znáš, byl se mnou v kanceláři. Ten za mnou přišel. Pak jedna paní z účtárny. Toho třetího člověka neznám.“

„A jak se to podle tebe celé může povést?“

„Je potřeba sehnat ty peníze.“

„To je fakt úplná hračka.“

„Nebud' protivnej. Jedna věc je zřejmá, že český banky na to lidem, jako jsme my, peníze nedají.“

„To asi opravdu ne, pokud tedy někdo z tvých spolupodnikatelů nebyl v minulosti vekslák nebo agent státní bezpečnosti...“

„A jediná šance je sehnat peníze v zahraničí. A v tom spočívá tvoje výhoda.“

„Jaká výhoda?“

„Umiš anglicky. Ta druhá skupina dostala kontakt na nějakou banku v zahraničí, ale nejsou schopní se s nima domluvit.“

„Ať si najdou tlumočníka.“

„Ten je moc drahej. Tak jsem Mírovi nabídl, že bys jim mohl pomoci...“

Na Richardovu skeptickou otázku ohledně budoucnosti závodu, který v podstatě zastavil výrobu a propustil polovinu zaměstnanců včetně jeho, odpověděl otec bryskně, že vše je věcí managementu a ten současný je naprosto neschopný. Fabrika přece musí šlapat. Banky jsou úplně slepé, když nevidí takovou příležitost a budou litovat, až Richard pomůže sehnat peníze zvenku, samozřejmě za podíl ve společnosti.

„Ríšo, počítej se mnou,“ pronesl otec větu, která v posledních letech oznamovala blížící se nebezpečí pro rodinné finance, a opět vysvětlil lukrativnost celé věci. Pak s Richardem probral dokumenty ze složky na stole: smlouvu o smlouvě budoucí s původním privatizačním týmem včetně částky dvaceti milionů jako odstupného a taky dopis z ministerstva privatizace, vyzývající ke složení částky 250 milionů korun československých na bankovní účet Fondu národního majetku. Termín, poznamenal s nedůvěrou Richard, vypršel už zhruba před šesti měsíci.

„To je všechno domluvený,“ nenechal se zviklat otec. „Mají na své straně náměstka ředitele Fondu národního majetku.“

„A co z toho budeme mít my?“

„Budeme požadovat třicetiprocentní podíl ve společnosti.“

„Není to nějak hodně? Už jsi jim to řekl?“

„Jenom naznačil. Ale nadnesu to, až do té Ameriky zavoláš...“

„Do Ameriky?“ ujišťoval se kvapně Richard.

„Jistě,“ přitakal otec. „Mají tam kontakt na jednu bankovní instituci...“

„Za těchto okolností se celé věci zúčastním,“ přerušil ho Richard skrývaje své vzrušení. „Klidně tam zavolám.“

Zbytek večera trávil otec privatizačním sněním, podobně jako když před lety plánoval emigraci do kapitalistické ci-

ziny. Při každém placení skutečně poslední skleničky whisky na baru ponechával servírce zhruba třicetiprocentní spropitné a vysloužil si tak dvousmyslnou výzvu, aby chodil častěji. Richard si nad třetí sklenkou začal klást otázku, jestli není těch na první pohled nahodilých událostí na jeden den až příliš. Konec romance se studentkou, náhlé zjevení Straky hledajícího kandidáta na studijní pobyt do zámoří a teď ještě telefonát do Spojených států? Náhody, řeklo by se. Ale náhoda je přece pseudonym Boha, když chce zasáhnout, aniž by se musel podepsat, řekl nebo napsal kdysi Anatole France a řada dalších to po něm v různých podobách opakuje. Nad fernetem na vystřízlivění si z rozmazaných vzpomínek přehrával, jak se s cizokrajně vyhlížející kráskou na pražském letišti loučili, těšili se, že se na přesrok zase uvidí a slibovali si, že si mezitím budou často psát.